

Scenariusz zajęć opracowany w ramach programu edukacyjno –warsztatowego „Zielony Rower” 10-13 września 2013r.

Zajęcia w sali i w terenie.

Temat: Łowiectwo w Polskich lasach.

Autorzy: Kamil Dębski, Mariusz Kępa, Nadleśnictwo Międzylesie, RDLP Wrocław.
Grupa docelowa: szkoła ponadgimnazjalna

Cele ogólne zajęć:

- przedstawienie i ogólna charakterystyka Łowiectwa na terenach PGL LP,
- zrozumienie jak ważną rolę spełniają zwierzęta w środowisku, i jak je kształtują,
- omówienie biologii poszczególnych gatunków ,
- kształcenie umiejętności rozpoznawania zwierząt.

Metody: rozmowa dydaktyczna, pokaz psa myśliwskiego wraz z omówieniem poszczególnych ras z przeznaczeniem użytkowym czworonogów, przedstawienie kunsztu gry na rogu myśliwskim, prezentacja multimedialna.

Formy pracy: indywidualna i grupowa (dwie grupy).

Termin: dowolny.

Czas trwania zajęć: min 90 minut (prelekcja + warsztaty)

Miejsce przeprowadzenia zajęć: sala edukacyjna, sala lekcyjna, klasowe, teren.

Pora roku: dowolna

Środki dydaktyczne i materiały: przewodnik do oznaczania zwierząt, trofea łowieckie (zrzuty jelenia szlachetnego, oręż dzika, skórki z ssaków drapieżnych), róg myśliwski, żywy obiekt - pies myśliwski (wyżeł niemiecki -długowłosey), materiały pomocnicze-opisy.

Przebieg zajęć:

Etap wprowadzający:

- powitanie i przedstawienie się prowadzących,
- omówienie tematu i celu zajęć.

Etap realizacji:

Część I

- pogadanka i prezentacja multimedialna poruszająca zagadnienia:
 - * Łowiectwo i prawo nim regulujące,
 - * Ośrodki hodowli zwierzyny LP,
 - * Co robimy w łowiectwie?
 - * Zadania leśników w ramach gospodarki łowieckiej.
 - * Zwierzęta leśne.

Część II

- Omówienie zwyczajów i kultury łowieckiej :
- Pokot
- Ostatni kęs, pieczęć, złom
- Chrzest myśliwski
- Król polowania
- Sygnały myśliwskie
- Złomowanie kniei
- Trofea myśliwskie
- Język łowiecki (omówienie w gwarze myśliwskiej Jelenia i dzika)
- Biologia Jelenia szlachetnego

Część III

Zajęcia w terenie.

- Uczniowie zostają podzieleni na dwie grupy. Każdy z prowadzących zabiera ze sobą w teren swoją grupę i przedstawia swój temat:
- Kamil Dębski omawia tematykę polowania z sygnałami myśliwskimi.
- Mariusz Kępa mówi na temat psów myśliwskich oraz na temat cykli rozwojowych drzewostanu.

Po ok 15 minutach następuje zmiana grup.

Etap podsumowujący:

- dyskusja na temat kontrowersji wokół myśliwych i łowiectwa.
- podziękowanie za udział w zajęciach.

Załączniki:

- 1) Materiały pomocnicze.

Załącznik 1. Materiały pomocnicze.

W lasach żyje ok. 60 proc. z 618 gatunków kręgowców występujących w Polsce. Rozwój cywilizacji zachwiał odwieczną równowagą i regułami obowiązującymi w ekosystemach leśnych, co wpływa także na bytujące tam zwierzęta. Dlatego obecnie ich liczebność, sposoby opieki nad nimi, a także możliwości zapobiegania szkodom od zwierzyny – reguluje prawo: polskie i unijne.

Łowiectwo jest elementem ochrony środowiska przyrodniczego – tak definiuje je ustawa „Prawo łowieckie” z 1995 r. Zwierzęta łowne (20 proc. gatunków ssaków i 12 proc. ptaków występujących w Polsce) są dobrem ogólnonarodowym i własnością Skarbu Państwa. Gospodarowaniem zwierzyną łowną, zgodnie z zasadami ekologii oraz racjonalnej gospodarki leśnej, rolnej i rybnej, zajmują się leśnicy oraz myśliwi zrzeszeni w **Polskim Związku Łowieckim** oraz leśnicy.

Ośrodki hodowli zwierzyny LP

Oprócz myśliwych o zwierzęta leśne dbają także leśnicy. Na ich terenach znajdują się 232 obwody łowieckie, które stanowią **147 ośrodków hodowli zwierzyny (OHZ)**. Zajmują one powierzchnię **ponad 1,8 mln ha**.

Obwody Lasów Państwowych cieszą się ciągle rosnącym zainteresowaniem wśród myśliwych krajowych i zagranicznych. Corocznie w OHZ LP organizowanych jest ponad 50 tys. polowań.

Co robimy w łowiectwie

Leśnicy uczestniczą w ustalaniu liczebności zwierzyny leśnej, co jest konieczne do prowadzenia właściwej gospodarki populacjami zwierzyny. Polega ona na utrzymaniu stanu liczebnego zwierzyny na poziomie, który z jednej strony gwarantuje zachowanie trwałości lasów, z drugiej – daje gwarancję właściwego rozwoju populacjom zwierząt.

W ramach gospodarki łowieckiej leśnicy także:

- **zagospodarowują łowiska**, np. przygotowując poletka łowieckie w lasach, wzbogacając skład gatunkowy drzewostanów i obrzeży lasu,

- **dokarmiają zwierzęta**, głównie zimą, aby pomóc zwierzynie w okresach, gdy ma ona utrudniony dostęp do pokarmu naturalnego; dokarmianie powinno ograniczać szkody, jakie zwierzyna wyrządza w uprawach rolnych i lasach,
- **wprowadzają do lasu zwierzęta, które wcześniej występowały na danym terenie** (tzw. reintrodukcja) oraz te, **których liczebność drastycznie się zmniejszyła** (w tym wypadku mówimy o restytucji). Przykładem może być reintrodukcja żubra, który do roku 1925 został w Polsce niemal wytępiony. Z sukcesem przeprowadza się obecnie m.in. reintrodukcję cietrzewia. Z restytucji warto wymienić hodowlę zajęcy i kuropatw prowadzoną w Nadleśnictwie Świebodzin i hodowlę danieli na terenie Nadleśnictwa Brzeziny,
- **prowadzą szkolenia z zakresu łowiectwa**, w tym także staże dla nowo wstępujących w szeregi Polskiego Związku Łowieckiego,
- **współpracują z jednostkami naukowymi** w zakresie prowadzenia badań naukowych, realizacji prac inżynierskich, magisterskich i doktorskich.

Elementem gospodarki łowieckiej są odstrzały zwierzyny. Odbywają się one zgodnie z polskim i unijnym prawem, określającym m.in. okresy, w których można na konkretne zwierzęta polować. Odstrzał ma na celu utrzymanie optymalnych liczebności zwierzyny – bezpiecznych zarówno dla samej populacji, jak i środowiska.

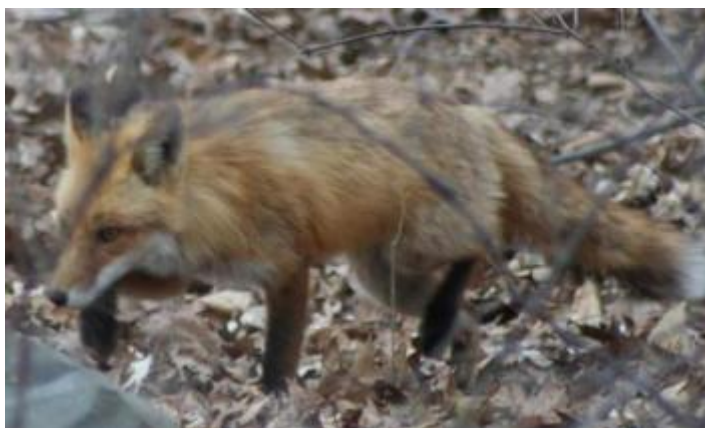
Łowiectwo jest w naszym kraju trwale wpisane w kulturę narodową. Znalazło odbicie w sztuce i literaturze. Uformowało trwałe wartości obyczajowe oraz moralne. Współcześni myśliwi starają się te wartości kultywować, rozwijać i wzbogacać. Nie tylko przestrzegają w swej działalności przepisów prawa, regulaminów i statutów, lecz także postępują zgodnie z przyjętymi od wieków normami etycznymi i kultywują dawne zwyczaje.

Las stanowi miejsce w którym występuje mnóstwo zwierząt oraz ptactwa. Jedne z tych zwierząt są małe, inne większe. Niektóre żyją w stadach.

a inne poruszają się samotnie. To co je łączy to zamieszkiwanie lasu. Zwierzęta te są dzikie i mogą stanowić zagrożenie dla człowieka. I odwrotnie - to człowiek może być zagrożeniem dla zwierząt. Dlatego też unikają one kontaktu z ludźmi i po prostu uciekają, czy też chowają się przed nimi. Wśród zwierząt, które zamieszkują lasy należy wymienić przede wszystkim: jelenia, jeża, wilka, lisa, dziką, wiewiórkę, rysia, borsuka, żbika, mysz leśną, zającą, zaskrońca, łosia, sarnę.

Jelenie należą do grupy większych zwierząt, które zamieszkują tereny leśne. Występują przede wszystkim w lasach liściastych. Charakterystyczną cechą samca jest poroże, które znajduje się na jego głowie. Jelenie są stworzeniami, które żyją w stadzie, dzięki czemu zapewniają sobie niejako bezpieczeństwo. Są roślinożerne - ich pokarm stanowią liście oraz korzenie.

Wilk to drapieżnik, który żyje w stadzie. Stadu przewodniczy para, która może się rozmnażać. Szczególną aktywność przejawiają one wieczorem oraz w nocy, atakując wtedy zdobycz. Przy czym atak ten jest stadny, a więc na ofiarę poluje cała wataha i każdy ze stada ma odpowiednie zadanie. Atak poprzedzony jest wytropieniem ofiary. Zazwyczaj jest to dużo słabszy i mniejszy osobnik. Wilki zaznaczają swoje terytorium, a robią to za pomocą odchodów. W ten sposób sygnalizują innym zwierzętom, że jest to ich terytorium. Stado nie żyje w jednym miejscu, ale przemieszcza się. Osobniki te mogą przebyć dystans zbliżony nawet 200 km w ciągu doby.

Lisy z kolei są samotnikami, nie żyją więc w stadach, tak jak robią to wilki. Łączą się one w pary, ale tylko w okresie godów. Następnie każde z nich udaje się w inną stronę, a młode lisy muszą nauczyć się samodzielnego życia. Są bardzo zwinne i szybkie, może nawet trochę przebiegłe. Potrafią szybko uciec przed wrogiem i schować się w trudno dostępnym miejscu. Lisy atakują mniejsze zwierzęta, np. gryzonie, czy

zające. Największą aktywność wykazują w nocy, natomiast dzień jest czasem, kiedy zwykle śpią. Drapieżniki te bardzo często zapadają na wściekliznę, która powoduje ich wymieranie. Pod tym kątem stanowią także zagrożenie dla człowieka. Poza tym futro lisów jest kuszącą zdobyczą dla myśliwych.

Dzik jest chyba jednym z popularniejszych leśnych zwierząt. Największą aktywność wykazuje w nocy - wtedy też wędruje po lesie, w celu znalezienia pokarmu. Są to zwierzęta wyposażone w oręż który służy do obrony przed innymi leśnymi zwierzętami, Są niebezpieczne dla człowieka, a szczególnie samice, które opiekują się swoimi młodymi mogą atakować zupełnie bez przyczyny, chcąc chronić warchlaki.

Wiewiórka jest niewielkim zwierzęciem, które jest niezwykle popularnie i nieustannie spotykane w lasach iglastych, liściastych, czy parkach. Cechą charakterystyczną jest ruda sierść i długi, wywinięty w górę ogon. Poza tym są one zwinne, szybkie i raczej płochliwe. Mieszkają w dziuplach, a w poszukiwaniu pożywienia przeskakują z jednego drzewa na drugie. Wiewiórki są roślinożerne. Ich pokarm stanowią szyszki, żołędzie oraz orzechy.

Rys należy do dzikich kotów. Jest zresztą największym kotem, który żyje w naszym kraju. Nie występuje w wielu miejscach i zagrożony jest wyginięciem. Miejsca ich występowania to przede wszystkim Puszcza Białowieska, Puszcza Augustowska, Karpaty i Bieszczady. Rysie mają swoje terytorium, poruszają się w tych samych miejscach, gdzie zaznaczają teren – pazurem robią rysę na drzewie. Jego pokarm stanowią zarówno zwierzęta większe, jak i mniejsze. Czasami żywi się także płazami. W wyniku działań człowieka zwierzęta te coraz częściej pozbawione są jakiegokolwiek pokarmu, co przyczynia się do ich śmierci. Borsuk to kolejne z leśnych zwierząt, które z reguły żyje grupach rodzinnych. Tryb jego życia wyznacza noc, bowiem w dzień borsuki ukrywają się w swoich norach. Opuszczone nory borsucze często zamieszkują lisy. Nory te są głębokie i przede wszystkim posiadają wiele tuneli. Jest to zabieg, który służy borsukowi do celów ochronnych. Kiedy bowiem następuje atak borsuk ma duże możliwości ukrycia się przed wrogiem. Żbik zamieszkuje tereny leśne, ale położone w górach. Jest kolejnym samotnikiem, który największą aktywność wykazuje w porze nocnej. Żywi się ptakami, gryzoniami oraz owocami runa leśnego.

Zające to kolejne z bardziej znanych i dość powszechnie spotykanych ssaków. Charakterystyczne ich cechy to długie uszy oraz długa para siekaczy w górnej szczęce. Poza tym zające są bardzo szybkie. Mogą poruszać się z prędkością nawet do 70 km/h, wykonując skoki. Zające żyją samotnie. Wyjątkiem jest okres godowy, czyli tzw. parkoty. Zaskroniec w odróżnieniu do innych opisywanych zwierząt należy

do płazów i jest niejadowitym wężem. Ich występowanie obejmuje obszar całego naszego kraju. Pożywieniem zaskrońców są np. żaby.

Łosie są największymi ssakami kopytnymi z rodziny jeleniowatych. Terenami ich występowania są tereny podmokłe nad jeziorami, czy bagna. Zimą natomiast zamieszkuje lasy iglaste. W Polsce miejsca, gdzie spotykane są łosie to między innymi, Kampinoski Park Narodowy oraz Biebrzański Park Narodowy. Zima to także czas, kiedy łosie łączą się w stada - w czasie innych pór roku żyją bowiem samotnie. Charakterystyczną cechą łosia jest ogromne poroże, podobne nieco do jelenia, ale u łosia jest ono ułożone poziomo. Są to tzw. łopaty.

Sarna jest następnym ssakiem, którego można spotkać bardzo często podczas spacerów po lesie. Nie zmieniają miejsca swojego pobytu, poruszają się raczej utartymi już szlakami. Ich pożywienie stanowią rośliny. Jak więc widać fauna w lesie jest bardzo urozmaicona i składa się z wielu zwierząt, które pozostają między sobą we wzajemnych relacjach. Najczęściej są te relacje, które opierają się na walce o pożywienie, bądź też obronie jednego zwierzęcia przed drugim. Łącznie w Polsce występuje 33 tysiące zwierząt, z czego 85 gatunków stanowią ssaki, które żyją na lądzie. Większość z opisanych zwierząt można spotkać każdego dnia udając się do lasu (np. sarna, czy zając). (Tekst z prywatnej pracy M. Kępy)

Rykowisko – okres godowy jeleni, w Polsce rozpoczyna się w drugiej połowie września i trwa ok. 4 tygodni. Samce jeleni zaczynają wydawać głośne odgłosy, zaczynając tuż przed zachodem słońca, a kończąc o świcie. Przez całą noc potężny, basowy ryk byków rozlega się echem na wiele kilometrów po okolicy. *Rykowiskiem* nazywa się również miejsce pojedynków byków w okresie godowym oraz miejsce odbywania godów.

Biologia Dzika

Dzik to ssak z rodziny **świń** powszechnie znany i rozpoznawalny. Odgrywa bardzo ważną rolę w środowisku, lecz niekiedy bywa też szkodnikiem – zwłaszcza upraw rolnych. Od kilku gatunków dzika z rejonów zachodniej i południowo – wschodniej Azji pochodzi forma udomowiona tj. **świnia domowa** *Sus domesticus*.

Opis: Dzik ma tułów krępy, z boków ściętniony, szczególnie u samców, o silnie rozwiniętej części przedniej. Głowa (łeb) jest duża i wydłużona, osadzona na krótkiej, grubej i

muskularnej szyi. Oczy są stosunkowo małe, brunatne. Uszy (słuchy), wysoko osadzone i stojące mają kształt szerokiego trójkąta o zaokrąglonym wierzchołku. Część twarzowa głowy dzika jest silnie wydłużona, zakończona ryjem (gwizdem). Na jego końcu znajduje się rozszerzona, okrągła, naga i bardzo silnie unerwiona tarcza ryjowa (tabakiera). Nogi (biegi) są średniej długości i bardzo silne. Palce środkowe, III i IV, zakończone są mocnymi racicami. Stosunkowo niskie umiejscowienie niewielkich palców bocznych - II i V (szpil) powoduje, iż w czasie stępania i one odciskają się w podłożu. Ogon jest dość długi, zwisając sięga do stawu skokowego. Zakończony jest kitą dłuższych włosów, tzn. chwostem, bardziej wyraźnym u dorosłych samców (odyńców) niż u samic (loch). Okrywa włosowa (suknia) dzika składa się z twardych, ale elastycznych włosów okrywowych, zwanych szczecina, oraz z gęstego podszycia włosów wełnistych. Zimą suknia jest ciemna i kudłata. Latem dzik okryty jest krótką szczecina, stopniowo wyrastającą i gęstniejącą.

Występowanie: Dzik zamieszkuje całą Europę, z wyjątkiem Półwyspu Skandynawskiego, Finlandii i północnej części Rosji. W Polsce dzik jest pospolity w całym kraju.

Biotop: Zasadniczym środowiskiem bytowania dzika jest las. Zasiedla on wszystkie typy lasów, najczęściej jednak lasy mieszane. Szczególnie odpowiadają jemu tereny leśne obfitujące w mokradła i bagna. Woli większe kompleksy leśne. W wielu okolicach dziki przez znaczną część roku wykorzystują pola uprawne w pobliżu lasu jako bogatą bazę pokarmową. W nocy penetrują pola w poszukiwaniu pożywienia, a podczas dnia zalegają w ostojach leśnych.

Pokarm: Dzik jest głównie roślinożercą. Pokarm roślinny stanowi około 90% udziału, a pokarm zwierzęcy około 10%. Rośliny uprawne stanowią jedną trzecią całego pokarmu. Pokarm zwierzęcy dzika to różnego rodzaju bezkręgowce, dżdżownice, owady i ich larwy, mięczaki, drobne gryzonie i inne małe kręgowce oraz padlina.

Rozród: Ruja (huczka) przypada na miesiące późno jesienne i zimowe. Ciąża trwa 108-120 dni. Zasadniczym okresem rodzenia młodych jest marzec, kwiecień i maj. Samice przystępują tylko raz w roku do rozrodu. Średnia wielkość miotu dla samic w pierwszym roku życia od 4,1 do 4,3; w drugim roku życia od 5,7 do 5,8 a dla samic starszych 6,5. Okres laktacji trwa około 4 miesięcy. W wieku kilkunastu dni młode poza mlekiem matki zaczynają przyjmować pierwszy pokarm.